

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

Ungdomspolisens rättsmedvetande

Erik Ek-Elmqvist
SOCK01 15hp
Vårterminen 2013
Malin Åkerström

Innehållsförteckning

Abstract	3
Inledning, Bakgrund	4
Bakgrund	4
Metod	6
Urval	8
Etiska överväganden	8
Analys av empiriskt material	9
Val av litteratur	9
Analys	9-
Polisrollen	10
Synen på ungdomar	13
Synen på straff	15
Diskussion	20
Referenslista	21

Erik Ek-Elmqvist
Polisers rättsmedvetande
SOCK01 15hp
Malin Åkerström
Sociologiska institutionen vårterminen 2013

Abstract

Den här uppsatsens syfte är att beskriva rättsmedvetandet hos en grupp poliser som arbetar mot ungdomsbrottslighet samt deras syn på straffens preventiva förmågor. Detta görs utifrån en allmänuppfattning om att polisen har ett konservativt synsätt på straff mot bakgrund av kriminologisk litteratur. Frågeställningen lyder: Hur är dessa polisers (det vill säga de poliser jag intervjuat som arbetar med ungdomsbrottslighet) rättsmedvetande? Hur ser polisen på straffen preventiva förmågor? Jag gjorde en kvalitativ intervjustudie av fem ungdomspoliser i en medelstor stad där varje intervju var på ungefär en timme. De poliser jag intervjuat har inte en straffande attityd, vilket man kanske skulle kunnat tro. De är snarare benägna att se bakgrundsfaktorer till brottslighet samt resonerar kring varje kriminell som individ och skulle utifrån det vilja se ett mer individualiserat straffsystem som utgick mer ifrån den kriminelles återanpassning än ett allmänpreventivt straffande.

Nyckelord: poliser, rättsmedvetande, straff, ungdomar.

Inledning

Den här studien handlar om polisens rättsmedvetande det vill säga deras syn på straff i förhållande till brott samt deras syn på straffens preventiva förmågor. Studien har utgångspunkt i en allmän uppfattning om att polisen generellt sett har en sträng och konservativ syn på brott och straff. Detta påstående prövas mot verkligheten genom fem intervjuer med ungdomspoliser (det vill säga poliser som arbetar mot ungdomsbrottslighet) i en medelstor stad i Sverige. Studien är kvalitativ och det insamlade materialet presenteras i dialog med litteratur på området. Syftet med uppsatsen är att beskriva en grupp ungdomspolisens (det vill säga poliser som arbetar mot ungdomsbrottslighet) rättsmedvetande samt syn på straffens preventiva förmågor. Detta görs utifrån en allmänuppfattning om att polisen (det vill säga polisen i allmänhet) har ett konservativt synsätt på straff mot bakgrund av kriminologisk litteratur. Frågeställningen lyder:

Hur beskriver dessa polisens (det vill säga poliserna i min urvalsgrupp)sitt rättsmedvetande?

Hur ser polisen på straffen preventiva förmågor?

Bakgrund

Straffrätten är ständigt ett föremål för stor debatt och är känslig för olika politiska konjunkturer (Leijonhufvud & Wennberg 2009:12). Sedan avskaffandet 1962 av den tidigare lagtexten rörande brott, det vill säga strafflagen, och införandet samma år av den nya lagstiftningen brottsbalken har man i högre grad lutat sig emot ett individualpreventivt perspektiv på straffrätten (Leijonhufvud & Wennberg 2009). Det tidigare synsättet under den tid då lagstiftningen hette strafflagen hade man dock inte samma perspektiv. Istället utgick man ifrån ett allmänpreventivt perspektiv och i ett sådant perspektiv blir det viktigt att straffet skall vara så kännbart som möjligt för förövaren. Det vill säga att straffet är inom det allmänpreventiva perspektivet är mer till för andra medborgare än den som straffas medan inom det individualpreventiva synsättet är straffet till för den som straffas med vårdinsatser av olika slag. Den individualpreventiva teorin utgår i huvudsak från att människan besitter den fria viljan att utföra sina handlingar. Förespråkarna för denna teori motsätter sig exempelvis Cesare Lombrosos teoribildning om "homo criminalis" vilket innebär att det skulle finnas en biologiskt nedärvd kriminell gen hos somliga. Den behandlingsideologi som genomsyrade den kriminalpolitiska agendan på 60- och 70-talen handlade alltså mycket om att var människa är medveten i sitt handlande och kan därför förbättra sitt beteende om han/hon får behandling. Det

växte dock snabbt fram en kritik mot denna behandlingsideologi eftersom man inte kunde se att återfallsfrekvensen minskade och man slog då in på den tidigare banan med det allmänpreventiva perspektivet som ledstjärna. Det finns dock än idag utrymme att döma individualpreventiva påföljder för vissa brott och i en jämförelse internationellt sett så är den svenska straffrätten starkt präglad av ett rättvisetänkande där straffet alltid ska stå i paritet med den faktiska brottsligheten. Det är emellertid så att de rådande kriminalpolitiska vindarna blåser åt det mera restriktiva hållet och argumenterar för hårdare tag mot diverse brott. Från justitiedepartementet kom 2009 exempelvis en proposition (2009/ 10:142) under namnet ”skärpta straff för allvarliga våldsbrott”. Propositionen innebär att man flyttar upp ett antal våldsbrott däribland misshandel till en högre nivå i straffskalan.

Det intressanta är dock att man från politikerna och lagstiftarnas sida anser sig ha mandat till denna höjning av straff men att man skulle ha stöd för detta av gemene man finns det dock inte några belägg för, åtminstone inte om man ska tro på den forskningsrapport som Henrik Tham och Kristina Jerre gav ut 2010. I rapporten kan de snarare peka på att de som deltagit i undersökningen har bedömt brott som mindre allvarliga än de domare som tillfrågats i samma fall. Forskarna menar även att det allmänna rättsmedvetandet har avlägsnats från den kriminalpolitiska debatten det vill säga att man grundar politiska beslut på vad man tror är opinionen men i själva verket visar det sig nu i denna rapport att man inte har någon egentlig kännedom om vad opinionen tycker. Det är intressant att i samband med denna rapport nämna att man i den utgick från tre olika rättsmedvetanden: det generella, det informerade och det konkreta.

Undersökningen av det generella rättsmedvetandet bestod i att man frågade folk om de tycker att straffen är för låga i Sverige. På detta svarade en tredje del att de tyckte att straffen faktiskt är för låga. När man skulle undersöka det informerade och det konkreta rättsmedvetandet bad man deltagarna i undersökningen att ta ställning till olika rättsfall där de skulle döma en påföljd. Resultatet av denna delstudie blev att nästa alla deltagarna dömde lägre straff än de nio domare som tillfrågats.

Tham och Jerre förklarar skillnaderna i allmänhetens rättsmedvetande med att man i större utsträckning i de konkreta fallen anser att olika former av behandling egentligen skulle vara bättre än hårdare straff. Resultatet av undersökningen blir då intressant i ljuset av det som Tham och Jerre beskriver som en ökad tendens av politiker att vara lyhörda för allmänhetens åsikter då de fattar sina beslut istället för att som tidigare lyssna på experter och sakkunniga. Är det då dessutom så att man fattar beslut i tron att de är i allmänhetens intressen blir det hela mycket märkligt eftersom

straffsystemet kanske inte är så bra som det borde vara, inte för någon över huvud taget varken experter, allmänhet eller politiker utan bara vad politiker tror att allmänheten anser att det borde vara.

Det som presenteras ovan är allmänheten och dess uppfattning som bred grupp men för min studie valde jag att undersöka polisens rättsmedvetande. Den gängse uppfattningen av poliser (det vill säga poliser i allmänhet) kan, att döma av samtal med medstudenter, arbetskollegor, vänner och bekanta, vara att de vill ha högre och strängare straff. Enligt min, visserligen begränsade studie, inte tvunget måste vara så. De anser tvärtom att strängare straff kanske till och med skulle skada de gärningsmän som de kommer i kontakt med. Att polisen (det vill säga polisen i min urvalsgrupp) på det här sättet är väldigt reflekterande över både sin egen roll och andras i sitt arbete är inget som endast jag märkt bland de poliser (det vill säga de poliser jag hade i min urvalsgrupp) jag byggt min studie kring. Det är något som även andra har uppmärksammat. Exempel på en forskare som uppmärksammat detta är Daniel Görtz (2012) i sin rapport "Fyra kompetenser i urban brottsbekämpning" där han beskriver bland annat hur just ungdomspoliser reflekterar över varför brott uppstår, framförallt fokuserar de på vad det kan finnas för sociala bakgrundsorsaker till kriminalitet.

Metod

Jag har i de intervjuer jag gjorde använt mig av ett väldigt öppet frågeformulär, en intervjuguide. Jag har alltså inte velat göra intervjuerna alltför strukturerad i den meningen att den består av fråga - svar och fråga - svar. Det jag ville var att ge plats åt min informant att berätta fritt eftersom jag vill få fram sådant som hur personen resonerar kring straff och dess nytta. Både utifrån sig själv som polis men jag ville också att informanten skulle sätta sig in i hur en gärningsman och ett brottsoffers respektive perspektiv på straff. Jag valde att göra semistrukturerade intervjuer. När jag planerade intervjun var jag medveten om att polisen (det vill säga polisen i allmänhet) på senaste tiden i olika mediasammanhang fått mycket kritik och på grund av det kunde min informant vara känslig för alla former av antydning till kritik som jag kunde tänkas komma med i min intervju. Därför försökte jag ställa frågor på ett sådant sätt att jag inte skulle verka anklagande till exempel vid olika situationer som mina informanter beskrev märktes det att de var frustrerad över olika saker men jag försökte att inte lägga någon värdering i det. Det jag menar är att jag innan intervjun hade bestämt mig för att inte kommentera eller argumentera med min informant om saker som vi kunde ha olika uppfattningar om. Om jag skulle ha börjat argumentera med min informant kunde det resultera i att han/hon tyckt att jag var ignorant eller liknande och inte kunde sätta mig in i dennes arbetssituation.

Egentligen är det kanske svårt att hitta ett perfekt neutralt förhållningssätt till min informant och då särskilt första gången man ses men grundprincipen är i alla fall att hålla sig till ämnet samt det som känns acceptabelt för en viss kategori (Crang & Cook 2007:73). Det är dessutom så att mitt motiv, som jag nämnde inledningsvis, med intervjun inte var att förmedla mina egna kunskaper eller åsikter till min informant utan tvärtom ta till mig av det min informant hade att säga. Det är dock som Crang och Cook (2007:62) nämner att en del frågor som kanske till och med kan vara de mest intressanta är också de som kommer att vara svårast att ställa eller mest kontroversiella men i det läget ska för- och nackdelar vägas mot varandra så att en onödig situation inte uppstår där en kontroversiell fråga ställts som egentligen inte är viktig för studien.

I och med att jag hade en väldigt öppen struktur på mina intervjuer så innebar det även att själva intervjuerna blev något av en dialog därför kunde den stundtals gå ifrån ämnet och hamna på helt andra ämnen. Då detta inträffade blev det nödvändigt att jag styrde intervjuerna tillbaka till det ämne som jag ursprungligen ville undersöka men jag fick tack vare dessa utsvävande delarna av intervjuerna reda en hel del omständigheter kring varför informanterna tyckte som de tyckte. Jag vill påstå att jag genom detta mer ostrukturerade sätt att intervjua fick en mer nyanserad insikt i hur informanterna resonerade kring sina påståenden. Alternativet till detta tillvägagångssätt hade varit en mer strukturerad intervju och då tror jag alltså att jag hade missat mycket av detta.

För att komma i kontakt med intervjupersonerna polismyndigheten som föreslog lämpliga intervjupersoner för mig. Dessa föreslagna personer tog jag sedan kontakt med och alla var villiga att ställa upp på intervju och föreslog även ytterligare personer jag kunde intervjua.

Intervjupersonerna kom från en medelstor stad. Intervjuerna var på cirka en timme stycket och utfördes på lite olika platser en två i intervjupersonernas hem, en på ett kafé och två på intervjupersonernas arbetsplats. Jag använde inspelningsutrustning under intervjuerna i form av min telefon. Jag transkriberade sedan intervjuerna och bearbetade sedan varje intervju för sig för att sedan sammanföra alla fem intervjuerna. Jag analyserade intervjuerna utifrån tre teman eller kategorier polisernas (det vill säga poliserna i min urvalsgrupp) syn på sin yrkesroll, deras syn på ungdomarna de arbetar med samt deras syn på straff. Detta gjordes som tidigare nämnt för varje enskild intervju för sig sedan jämförde jag de tre kategorierna med varandra från de fem intervjuerna för att se om några likheter/olikheter fanns i svaren. Detta jämförde jag sedan med den litteratur på området som jag samlat in för att se om mitt material speglas i den tidigare forskningen.

Urval

Utifrån mitt syfte det vill säga att undersöka polisens rättsmedvetande (det vill säga de verksamma

som ungdomspoliser) i den bemärkelsen att se hur bra de anser att straffens förmåga att verka preventivt men också deras generella syn på straffens "hårdhet" var mitt urval att intervjua just poliser ett självklart val. De fem poliser jag intervjuat har en sak gemensamt som var ett medvetet val från min sida vilket var att de alla har arbetat med ungdomar i någon form. Anledningen till att jag valde att intervjua just ungdomspoliser var att synen på straff för ungdomar kan anses vara särskilt komplex utifrån det perspektivet att en del av dem fortfarande i princip är barn. Jag har även sedan tidigare haft kontakt med en del av de poliser jag nu intervjuat och på grund av det blev det naturligt att välja just dem då jag bestämt mig för att göra den här typen av studie.

Etiska överväganden

I kvalitativ forskning är det ofta på det viset att forskaren och informanterna bygger en form av tillit till varandra eftersom forskaren vanligen vill ta reda på åsikter hos informanten som denne eventuellt ser som känsliga (Ryen, 2004:154). Det är då viktigt att forskaren på ett etiskt sätt förvaltar denna tillit som han/hon givits och inte "säljer ut" sina informanter det vill säga kanske tummar på anonymiteten eller på andra sätt återger deras berättelser på ett sätt som är ofördelaktigt för informanten. Mina informanter har varit ganska noga med att tillägga att de vill vara anonyma, vilket de naturligtvis har fått vara även om de säger att de står för det de sagt. I den kvalitativa forskningen är det troligen mest fältarbeten med deltagande observation som är mest känsligt när det kommer till etiska aspekter eftersom det ofta är så att många i gruppen som undersöks inte vet om att forskaren faktiskt är en forskare. Detta problem finns dock inte i mitt projekt eftersom jag endast intervjuat och personen var på förhand medveten om vad jag ville få fram under intervjun. Det finns också andra aspekter av etiska hänsyn till exempel kan det handla om att man som forskare bör tänka på hur man ställer frågor och hur man beter sig under intervjuerna. Är det så att man under intervjuerna beter sig på ett sådant sätt att informanten tycker att man är exempelvis dåligt insatt eller ignorant inför deras problem eller liknande kanske andra forskare har svårare att få tillträde till fältet efter en föregångares misstag. Detta är naturligtvis olyckligt och ska undvikas men är enligt Ryen (2004) vanligare i avvikarkulturer än som i mitt fall bland poliser men jag tror ändå att det är värt att tänka på oavsett vilken grupp som studeras. Det kan till och med vara mer känsligt för poliser eller andra yrkesutövare – de kan ställas till svars för avvikande handlingar eller åsikter; kriminella med en fängelsedom till exempel är redan döma och har redan "avslöjats" som avvikare.

Analys av det empiriska materialet

Då jag analyserar mitt empiriska material har jag valt att försöka kategorisera och tematisera så gott det går. I kvalitativt material är det dock så att materialet inte sällan är spretigt och går åt olika håll

det vill säga informanterna har olika åsikter i frågorna som ställs (Sjöberg & Wästerfors, 2008). Men då jag upptäckte att så även var fallet med mitt material har jag valt att ta vara på olikheterna och diskutera dessa. Då jag gjort mina intervjuer med mina informanter transkriberade jag intervjuerna för att lättare kunna få en helhetsbild av mitt material. Efter det analyserade jag intervjuer det vill säga jag läste dem många gånger om och om igen. Jag strök under meningar vars innebörd jag tyckte var relevant. Jag fokuserade även på det som kunde vara likartade åsikter mellan mina informanter. Jag jämförde mitt material med övrig forskning på området (både svensk och internationell) för att se om likheter existerade. Ur mitt material försökte jag också att fånga upp olika tonlägen eller andra icke verbala uttryck för åsikter utan att för den skull gissa.

Val av litteratur

Jag har valt litteratur utifrån den studie jag tänkt mig att göra och gjort med utgångspunkt för den litteratur som jag själv har och använt mig av under utbildningens gång. Sen har jag utifrån referenslistor hittat annan litteratur som jag inkluderat i min studie. Jag har vid valet av litteraturen försökt att hitta både sådant som stödjer min tes men även sådant som går emot både mina hypoteser och mitt material. Detta för att få en analys som präglas av variation och mångfald. Jag har också gjort slagningar i olika databaser som ebsco host och lub search. Den svenska forskningen på poliskultur eller för den delen annan polisforskning är i en internationell jämförelse relativt tunn. Jag har med anledning av det valt att använda mig av en hel del utländsk forskning från Australien, Storbritannien och USA samt även i viss mån Nya Zeeländsk. Jag har använt mig av såväl böcker som vetenskapliga artiklar allt för att få en så bred bild som möjligt av forskningsfältet. I övrigt har jag inte haft några specifika krav på den litteratur jag använt mig av förutom att den ska vara relevant samt vetenskaplig och att artiklarna ska vara "peer reviewed".

Analys

Jag kommer här att utifrån intervjuer med poliser (det vill säga poliser som arbetar mot ungdomsbrottslighet) att analysera deras rättsmedvetande och hur deras attityder till sitt arbete påverkar hur de ser på straff. De poliser jag intervjuat arbetar i huvudsak med ungdomar. Detta blir intressant utifrån det perspektivet att det finns en uppfattning hos allmänheten om att poliser (i allmänhet) är personer med en hård inställning till konsekvenser vid brott det vill säga att de (poliser i allmänhet) i en högre utsträckning än allmänheten skulle vara för hårdare straff (Fielding & Fielding, 1991). Då kan man ställa sig frågan är det verkligen så det ligger till? Är det så att de

som kontinuerligt arbetar med de gärningsmän som sedan ska dömas till en påföljd är för ett hårdare straffsystem? Är det nu så det ligger till är det intressant eftersom de arbetar med dessa ungdomar som sedan kanske ska lagföras. De borde om de har en "hård" inställning vara inställda på att gripa så många som möjligt och få dem straffade. Det är ju också så att det är polisen som ska arbeta med dessa avvikare och då är det intressant att undersöka om de känner en tillförsikt inför rättssystemet. Jag kommer att presentera min analys av den empiri jag samlat in i dialog med en del av den litteratur som finns på området. Jag kommer i analysen utgå från tre olika teman av det empiriska material som jag samlat in det vill säga polisernas (det vill säga mina informanter) syn på sin roll som polis, deras syn på de ungdomar som de arbetar med samt deras syn på de straff som ungdomarna döms till. Jag vill beskriva polisernas (det vill säga mina informanters) syn på sin yrkesroll på grund av att det fungerar som en bakgrund till varför de tycker som de tycker i fråga om straff. Jag vill alltså beskriva om det kan finnas något samband mellan att de har en mjuk inställning till sitt yrkesutövande och om det stämmer över ens med en motsvarande mjuk inställning till straff. På motsvarande sätt vill jag undersöka om deras inställning till ungdomar, vilka är deras huvudsakliga målgrupp i arbetet, kan kopplas samma med en motsvarande mjuk inställning till straff.

Polisrollen

En av frågorna jag ställde handlade om hur de såg på sitt arbete. Det genomgående hos poliserna (informanterna) jag intervjuade var att de såg det som sitt stora kall sin yrkesroll att "göra skillnad i samhället." En av mina informanter (de personer jag intervjuade) uttryckte sig så här:

"Och sen är det ju faktiskt så att nånstans försöker man ändå göra skillnad man försöker dra sitt strå till stacken och göra det lite bättre ute i samhället. Det handlar ju om så mycket mer än att bara lagföra folk ibland är vi ju nästan rena samtalsterapeuter för folk som mår dåligt eller är i olika kriser".

Det man kan se här är ju att den här polisen som han själv uttrycker det "handlar om så mycket mer" än att bara ta in folk för att kunna ställa dem inför rätta det vill säga det kanske går att uträtta mer med andra metoder än det som senare blir statistik och ligger till grund för anslag etc. Detta kan sättas i större perspektiv i internationell forskning där man på liknande sätt har undersökt polisens syn på straff och hur den påverkar deras yrkesroll. I artikeln "Police attitudes to crime and punishment" som är baserad på en brittisk studie (det vill säga en utländsk studie) har man på liknande sätt upplevt att poliserna ser andra arbetsmetoder än att finna bevis för att sedan kunna lagföra personerna som mer effektiva i brottbekämpningen (Fielding & Fielding 1991). Det kan handla om mer eller mindre inofficiella samtal med en person befinner sig i någon slags gråzon till brottslighet där man kan diskutera situationen för den här personen. Det kan även handla om mer

officiella samtal där andra myndighetspersoner är närvarande exempelvis representanter från socialtjänsten. Det är ett par av mina informanter som särskilt betonar vikten av detta arbete och att det känns bra att ha fått göra det. De beskriver det som att de känner att de då fått ge ungdomarna en chans innan det går så pass långt att de blir tvungna att lagföra dem. En av informanterna beskriver det så här:

”Och kanske rapportera dom då men när man jobbar med ungdomar så är det nästan skönare att ha ett brottsförebyggande arbete i ryggen att veta att det är så man jobbar. Istället för att ta in dom och lagföra dom för det innebär ju att dom hamnar i brottsregistret och det tar ju ett tag innan den pricken som dom själva kallar det för försvinner då”.

Min informant anser att det finns risker att lagföra ungdomar för att de vet att det kan vara till stor skada för person på sikt, kanske inte bara på grund att det kan bli svårare med arbete och körkort men också en risk att den här personen i sin kontakt med rättsväsendet träffar på andra liknande personer.

”Linköpingssamtal” innebär att socialtjänsten, polisen och föräldrarna till den misstänkte ungdomen samlas för att reda ut vad som hänt utan att straff ungdomen. Man talar då igen vad ungdomen misstänks för och vad som kan bli följderna av ett fortsatt liknande beteende samt vilken typ av hjälp som skulle kunna vara aktuell. Linköpingssamtalen liknar det arbete man startade redan på 1960-talet genom statens offentliga utredning 1964:58 (Sahlin, 2008) Det finns andra av mina informanter som på ungefär samma sätt uttrycker det här att det faktiskt är bättre ur ett preventivt perspektiv om en ungdom kan hållas borta från rättssystemet:

”Och jag vet inte när man bedrev utredningarna åkte man ju till dom här ställena då och den miljön dom vistas i är ju tillsammans med andra likasinnade ungdomar och jag var inte där hela tiden så jag vet inte vad dom gjorde hela dagarna men jag upplevde att dom inte förändrade sina liv med det här umgänget.”

Det finns exempel på tidigare forskning (t ex. Claezon, 2004) där man gjort en liknande analys som min informant det vill säga att den sociala interventionen borde utgå i större utsträckning från den individuella klienten och inte så mycket från socialtjänstens mål att tillhandahålla samma service för alla medborgare med den här typen av problematik. Det min informant säger här är i viss mån att alla de omhändertagna ungdomarna ska omfattas av samma regler och därmed sätts de in i samma system med som han uttrycker det ”likasinnade”. Det är emellertid även så att viss forskning ställer sig frågande till om det är enbart positivt när socialtjänsten gör individuella bedömningar. Man utgår från enskilda klienter och definierar de sociala problemen utifrån individen, på detta sätt

glömmer man att problem ibland orskas av samhället (Claezon, 2004). Den eventuella faran med ett alltför individbaserat förhållningssätt till social problematik är att man "reducerar" samhällsansvaret till individen själv och på det viset i en större utsträckning ser individen som enskilt ansvarig för de problem som uppstått i personens liv. Claezon menar vidare att det finns en risk att klienten blir reducerad till ett objekt som sedan subjektet det vill säga socialsekreteraren ska åtgärda och detta beskriver hon som en "objektiverad" människosyn. Med andra ord så saknas det stora samhällsperspektivet att sätta den här klienten i och då blir personen bara ett isolerat problem som ska avhjälpas.

Alla informanter är emellertid inte så resonerande som den tidigare citerade informanten kring samhällsproblem eller kring miljöer de vistas i, som kan vara problemfyllda. De kan vara mer individualmoralistiska. Detta kan kopplas till en kritisk samhällsbild av att straff inte utdöms, När straff inte utdöms kan man befara en allmän moralupplösning, tycks denna informant befara:

"Jag tycker folk ska ha och ha och ha men det finns så mycket rättigheter men väldigt få skyldigheter. Jag tror det kommer bita oss i ändan. Det är som med unga och vuxna som kör bil utan körkort det händer ju inte så mycket".

Det som inte uppmärksammas är den problematiken det som handlar om missbruksproblematik eller sociala frågor som handlar om dåliga familjeförhållanden. Det som beskrivs av Claezon (2004) som en ytterligare problematik gäller de krav på rättssäkerhet som är högt ställda när det är fråga om barn- och ungdomsärenden. Hon menar att den enskilde individen som sådan utifrån detta inte kan bli bedömd var för sig eftersom alla skall vara lika inför lagen. En bedömning som görs av en socialsekreterare beskrivs även som en bedömning som är "fängens" i myndighetens diskurs det vill säga den blir utarbetad utifrån en resurs- och tillgångsfrågeställning där klientens problem inte står i centrum.

De interventioner som görs av en myndighetsperson ska även i möjligaste mån vara mätbar det handlar exempelvis om att visa sina insatser i mätbara termer för att få ökade medel från staten. De åtgärder som mina informanter anger som de viktigaste är många gånger icke mätbara:

"Ja det är ju svårt att mäta det och det får vi ju inga pinnar för heller alltså statistik och det innebär ju då att det syns ju inte det arbetet som vi gör och det är svårt att passa in det i polisens mallar över vad som skall göras. För hade vi inte varit i den skolan jämfört om vi hade det det kan vi ju inte mäta det är jätte svårt att mäta det".

Det kan handla om preventiva åtgärder som information till olika organisationer eller platser där

ungdomar vistas i stor utsträckning till exempel skola och fritidsgårdar men även fastighetsbolag som ska verka för att göra sina utrymmen mindre attraktiva för brottslig aktivitet. Deras förebyggande arbete innefattar även sådant som att man vid misstanke om brott istället för att lagföra direkt tar ett samtal med familjen som tidigare nämnts. Det är den här typen av arbete de anger som det viktigaste i sitt uppdrag.

Denna inställning hos poliser det vill säga en positiv sådan till olika preventiva åtgärder är inte på något sätt allmängiltig bland poliser i stort det finns studier som pekar på att polisen har en betydligt mer konservativ syn, att polisens uppgift borde mer bestå i att skydda de laglydiga medborgarna från olika kriminella element eftersom förebyggande arbete (enligt dessa ändå inte har någon väsentlig effekt) (Furnham & Alison 1994). Detta går väsentligt emot mina informanternas inställning till sitt arbete däremot har de kunskap om att denna inställning existerar inom kåren:

”Det finns ju poliser inom myndigheten som inte delar det synsättet då och de tycker inte att man ska stanna och gå ut och prata med dom sen om det är för att det är tidsbrist det vet jag inte vi har inte fått det förklarat för oss”.

De poliser jag intervjuat har som mest arbetat inom polisen i 9 år (de flesta mellan 1,5 och 3 år), vilket får ses en inte alltför lång tid i myndigheten. Det Furnham och Alison (1994) framhåller som en förklaring till dessa skillnader är att de personer som innan de blev poliser hade en betydligt mer liberal syn på straff det vill säga en mer behandlingsorienterad syn men att personer som varit poliser en längre tid har en mer konservativ syn både vad gäller arbetssätt och påföljder (Furnhams och Alisons studie är utländsk).

En annan aspekt av det som mina informanter talat om är att de har en utbredd känsla av att man bör ta ett större socialt ansvar i samhället, vilket man kan se går igen i tidigare forskning på området. Carlson och Suttons artikel ”The effect on different police roles on attitudes and values” visar just det att poliser (det vill säga poliser i allmänhet i USA) i större utsträckning än andra av känner ett socialt ansvar. Detta blir viktigt då stor makt ligger i polisens händer och utifrån agerandet menar Carlson och Sutton kan de rädda liv eller förstöra dem beroende på agerandet. Är det då så att de känner ett stort socialt ansvar är de mer benägna att göra ett bra arbete.

Synen på ungdomar

Det finns en klar skiljelinje att dra mellan mina informanter i deras syn på ungdomar eller kanske snarare hur de ser på att arbeta med ungdomar. De som är mer positivt inställda till ungdomar

arbetar med förebyggande åtgärder det vill säga exempelvis information på skolor och så vidare. De som är mer negativt inställda arbetar med mer lagföring än förebyggande åtgärder. Två av mina informanter är väldigt positiva och ser det som en positiv utmaning då ungdomarna har en attityd som gör arbetet svårare. De som är mer negativa ser ungdomarnas attityder som ett hinder vilka gör arbetet mer komplicerat:

”Det är bitvis väldigt krävande för det är ju unga personer som har hamnat snett på något vis. Men ofta har dom ju väldigt svåra attityder och då kan man inte vara den här stela myndighetspersonen längre utan man måste nästa vara lite mer på deras planhalva men samtidigt vara den som bestämmer och det kräver ganska mycket av en som polis”

De anser att det krävs mer av den polis som arbetar med ungdomar än av den som arbetar med vuxna. Det är bristen på respekt som i första hand ses som en svårighet hos ungdomarna de anger en särskild typ av ungdomskultur som denna respektlöshet bottnar i. En av mina informanter nämner särskilt detta som ett problem som han inte känner igen från sin uppväxt det vill säga att man i högre grad nu säger emot vuxna och har i allmänhet svårare för auktoriteter.

”Mycket attityd som man känner att man känner skilljer från min tid när jag var i den åldern och bland mina kompisar. Det var ju kanske möjligtvis en av mina polare som hade sagt emot en polis eller någon vuxen men alla visade respekt för de vuxna för de vuxna var vuxna och de yngre var yngre och man visade respekt just för det.”

Det man kan konstatera är att det är inte en brist på förståelse för kriminella ungdomars eventuella svåra bakgrund. Den förståelsen har även de av mina informanter som inte har positiva erfarenheter av att arbeta med ungdomar. De beskriver att man måste vara mer inriktad på dialog och se den som en utmaning som jag tidigare nämnt. Men det ska också nämnas att det finns en skillnad i hur mina informanter säger att de har arbetat med ungdomar. De kan delas in i två grupper: tre av dem har arbetat med utredningsarbete medan de andra två arbetade huvudsakligen med mer preventiva åtgärder. Det tycks utifrån mina informanters berättelser att de som arbetar med preventiva åtgärder är mer positivt inställda till ungdomar över lag men även att man i de specifika fallen hyser mer hopp om ungdomarna. Detta är i kontrast till de som arbetar med utredningsarbete där man har en krassare syn på verkligheten för de ungdomar som man stöter på där man har inte samma tro på att de ska kunna bryta sitt negativa mönster med den kriminalvård som finns idag. De beskriver som jag nämnde tidigare hur ungdomsanstaltens verksamhet åtminstone till synes inte har några rehabiliterande inslag utan snarare att man är stärkt i sin kriminella identitet då man lämnar anstalten. Detta stödjer även tidigare forskning där man kommit fram till att det är en ”riskfaktor” när ungdomar med beteendeproblem samlas som i institutionsvården. Den generella statistiken visar

att det finns en positiv utveckling av institutionsbehandling men resultaten är blandade (Andreassen, 2003).

De poliser jag intervjuade (mina informanter) som hade varit utredare nämnde även att de förstår att de bara träffar de värsta exemplen på ungdomar eftersom i det läget då de kopplas in har någonting redan hänt. Detta i kontrast till de som arbetar med preventiva åtgärder. De träffar alla sorters ungdomar och får en mer nyanserad bild av dem. Det här är utredningspoliserna medvetna om och under intervjun spekulerar de om det kanske påverkar deras helhetsbild av ungdomar och att de har en förförståelse som är svår att komma bort ifrån. I viss påverkas deras inställning även till straffen av detta eftersom de bara träffar de ”tuffaste” som har svårare eller inte bryr sig överhuvudtaget om de får ett straff medan en annan ungdom kan bli avskräckt av samma straff.

”För vissa hjälper det och för andra inte så det är individuellt och då blir det svårt hur ska man döma då men det ska ju vara lika för alla”.

Informanten uttrycker just det som jag beskrev ovan, att det är väldigt olika hur straffen fungerar för varje enskild individ, men skall alla vara lika inför lagen. I dessa fall kan det diskuteras om det skulle vara lämpligare om man tillämpar en mer individuell rättslig bedömning för undvika att personer som har ett behov av vård eller liknande hamnar på ungdomsanstalt. Det finns dock något som samtliga informanter är eniga om i synen på ungdomar och det är att de (som poliser) borde få möjlighet att göra åtgärder på ett tidigare stadium än 15 års ålder då de är straffmyndiga.

Informanterna upplever att i vissa fall finns ett redan sen länge utvecklat kriminellt beteende och att det vid 15 års ålder är svårt att komma till rätta med detta beteende. Detta stämmer väl in med forskningen på området vilken visar att en person som startar ett normbrytande beteende tidigare än ungdomsåren löper en betydligt större risk att fortsätta på den kriminella banan senare i livet jämfört med en person som börjar ett normbrytande beteende i ungdomsåren (Andershed & Andershed 2005).

Synen på straff

”På något konstigt sätt så känner jag straffet är mer till för den som har blivit utsatt för än för den som ska bli straffad”.

Detta är något av det första som en av mina informanter säger då han ska berätta om vad han anser om straff och det är något som går i linje med de politiska beslut som lett fram till det allmänpreventiva perspektiv som dagens rättssystem är baserat på. Informanten nämner inte detta som en positiv sida av straffsystemet snarare tvärtom. Han ser hellre att individualpreventionen

skulle ta större plats när straff utmäts åtminstone för ungdomar. Ett sätt att se på detta skulle kunna vara att allmänprevention inte har en avskräckande effekt på ungdomar. Alla informanter har, vid sidan av bristande självförtroende, angett att ungdomar ofta har svårt att se konsekvenser av sitt handlande; kanske hänger de två ihop. Det jag menar är att ett bristande självförtroende leder till att personen har svårt att se konsekvenserna av sitt handlande exempelvis om personen blir pressad att göra någonting som han/hon egentligen inte vill men gör det för det ter sig som att det är det enda alternativet till att bli utesluten ur gänget/gruppen. På det viset förbises kanske konsekvenserna av gärningen.

Oväntade tolkningar av fotbojan

Poliserna (det vill säga mina informanter) ser alltså "dåligt sällskap" eller "gängen" som kriminalitetsalstrande. Samtidigt anser de att ungdomar inte har nytta av straff som ett hämmande eller hindrade inslag i det att straffen finns som varnande exempel. För den som ändå inte i stunden av gärningen kan beräkna konsekvensen av gärningen har allmänprevention som beskrivit ovan ingen som helst effekt. Däremot kan de anse att vissa individualpreventiva åtgärder kan vara effektiva .

"Det pratades ju om att fotboja skulle vara ett straff för ungdomar i någon tidning att de inte skulle få komma ut på helgerna till exempel och det tror jag är ett bättre straff eller mer kännbart för dem för dom lever ju lite här och nu och har svårt att se konsekvenserna framåt"

Här resonerar en av mina informanter på ett typiskt vis som jag beskrivit ovan det vill säga att ungdomar har svårt att tänka på konsekvenser i sitt handlande men att om straffen omformades till att utgå från vad som skulle vara kännbart för en ungdom. Det kan som min informant nämner här handla om att ha fotboja vilket hindrar personen från att hamna i det sällskap och de situationer där han/hon kan bli frestad att begå något brottsligt. Istället kan personen vara i hemmet med föräldrarna vilket i sig kanske löser en del av problemen.

En del av mina informanter nämner just dåliga relationer till närstående som en stor del av problemet och kanske kan den då förbättras av att de är hemma på grund av fotbojan. Det framgår även bland mina informanter att det idag är svårare för föräldrar att hålla koll på sina barn dels på grund av tekniken en av dem nämner mobiltelefon som ett exempel det vill säga att man kan ringa från var som helst och säga att man befinner sig på ett ställe men i själva verket befinner sig någon helt annanstans. Ett annat exempel på saker som försvårar föräldrarnas kontroll av ungdomarna är att det blir allt vanligare med cannabis och marijuana, enligt en av mina informanter.

Mina informanter nämner att ofta är det ett drogmisbruk som föregår brottslighet. Enligt dem var det tidigare så att ungdomar höll sig till alkohol vilket gjorde att föräldrar kunde se om de druckit och vidta åtgärder. Men en av mina informanter anser att när cannabis blivit allt vanligare finns inte samma möjlighet att kontrollera ungdomarna eftersom denna drog inte lämnar så pass synliga tecken men är likväl förödande. Därför finns det ännu fler insatser att använda fotboja som påföljd. Då jag började att göra mina intervjuer hade jag en föreställning om att poliserna jag skulle komma att intervju skulle distansera sig och inte vara villiga att tänka sig in i en kriminell persons tankemönster eller sätt att resonera. Jag skulle dock redan i första intervjun bli varse att så inte var fallet snarare tvärtom om det vill säga min informant relaterade till och med till sig själv i sitt resonemang om hur en kriminell person hamnar där den hamnat. Min informant drar följande exempel:

” Jag kommer ihåg en gång när jag stal en glass på en kiosk och kassörskan kom på mig och ringde min mamma som kom hem från jobbet och frågade ””varför gjorde du så du kunde ju ha frågat mig så hade du fått pengar till det” ”och jag kommer ihåg hur dåligt jag mådde efter det jag kan berätta för dig idag hur jag kände mig då. Men jag tror att det hade varit så mycket lättare om bara skällt på mig men istället var hon bara besviken och att man får stå för det man gjort”.

Det här speglar inte bara min informants vilja förstå en annan persons agerande utan även hans syn på straff. Då jag gjorde min undersökning av tidigare forskning på området fann jag att detta fenomen, det vill säga poliser som relaterar till sig själva för att söka förstå andras agerande, inte alls är ovanligt. Fielding och Fielding beskriver i sin artikel ”Police attitudes to crime and punishment” (1991) hur polisen i Storbritannien på liknande sätt erkänner normaliteten i det avvikande beteendet hos gärningspersonen. Likt min informant betonar de vikten av relationen till föräldrarna som en viktig del i att lära sig normer.

Min informant beskriver också hur viktigt det var att han fick stå för vad han gjort och att hans handlande ifrågasattes och inte bestraffades i någon egentlig mening. Längre fram i intervjun talar han också om hur viktigt det är att moraliskt få stå till svars för det man gjort även då det handlar om gärningar som är straffbara.

Medling

I den kommun där jag gjorde mina intervjuer erbjuder socialtjänsten medling mellan brottsoffer och gärningsperson och alla mina informanter ställde sig positiva till detta. Syftet med medling följer

samma princip som min informants förälder brukade då han hade snattat det vill säga att få gärningspersonen att känna ånger samt se konsekvenserna av sitt handlande (Rypi & Burcar, 2012). Medling handlar även om att brottsoffret ska få ett ökat deltagande i själva rättsprocessen. Det har under ett flertal gånger upprepats av mina informanter att de tycker att det straff som gärningspersonen döms (oftast då det är böter) är ett hån mot den målsägande i förhållande till det lidande som denne har åsamkats av gärningspersonen och den målsägande då känt sig maktlös inför situationen (det vill säga rättsprocessen). I dessa lägen anser mina informanter att medlingssamtal skulle vara bra för att få den upprättelse som kan vara nödvändig för brottsoffret. En av mina informanter nämner särskilt ett fall där målsägaren var väldigt rädd för gärningsmannen men min informant ansåg att det var helt i onödan och att man i det läget verkligen borde prioritera medling eftersom de då skulle få mötas. Kanske avdramatiseras händelsen genom medlingen?, tycks han antyda.

Straffrabatter

En av informanterna hade även starka åsikter om rättssystemet i stort. Det kunde vara sådant som att det reagerade för lite, på olika sätt. Det fanns en särskild irritation på att vissa åklagare då de har mycket på sitt bord snarare letar efter saker i ärendet som skulle kunna göra att det kan läggas ner än att titta på vad som är stark bevisning. Straffrabatten var också ett återkommande irritationsmoment för vissa av mina informanter. Straffrabatten bygger på att det är de allvarligaste brotten som i första hand ska ligga till grund för straffmätningen men att mindre grova brott lämnas där hän. Detta leder enligt informanterna till att i vissa fall många timmars utredningsarbete blir utan resultat så till vida att det inte ådöms något straff för de brotten. Mina informanter anger detta som störande och irriterande om de vet att de håller på med en utredning som de på förhand kan säga inte kommer att rendera något straff. Tidigare forskning visar dock att polisens (det vill säga poliserna i allmänhet) missnöje med rättssystemet kan resultera i en sviktande motivation att utföra vissa typer av utredningar men det kan också handla om att inte göra vissa ingripanden (Holgersson, 2005). Holgersson har även undersökt hur poliserna (det vill säga poliserna i allmänhet) förändras när de kommer ut på fältet och socialiseras in i polismenskapen. Hans studier på detta område visar att polisaspiranterna är väldigt mottagliga för den gängse poliskulturen som finns inom kåren. Det finns naturligtvis inte enbart negativa sidor hos en sådan yrkeskultur (kamratskap kan säkert vara en av de positiva sidorna, vilket mina informanter nämner som något av det bästa med att arbeta som polis) men det finns helt klart en del negativa sidor som Holgersson nämner till exempel en sämre motivation hos aspiranter som varit på fältet ett tag i jämförelse med studenter. De stöps in i ledet tillsammans med äldre kollegor. Det finns även andra forskare som varit inne på samma område som Holgersson och studerat just socialisering hos poliserna.

Poliskultur

De australienska forskarna Christie, Petrie och Timmins (1996) gjorde en liknande studie av skillnaden mellan polisstudenter och aspiranter som socialiserats in i organisationskulturen dock med den skillnaden att de gjorde studien utifrån hur deras attityd var i förhållande till bland annat straff. De kom fram till att polisaspiranterna blivit betydligt mer konservativa till följd av att de socialiserats in i poliskulturen. Att de blivit mer konservativa märktes bland annat i deras attityd till straff och homosexuella.

Detta är intressant utifrån det perspektivet att en del av mina informanter uppger att de har en mer liberal syn på straff nu med de erfarenheter polisarbetet gett dem än de hade tidigare, det vill säga att de tidigare kunde tycka att fängelse och den typen av straff var rationella i förhållande till brottet oavsett personen bakom gärningen men att de nu insett att det är mer individuellt. Detta gäller dock inte i alla frågor. Vissa anger de att de blivit mer krasst konservativa i sina uppfattningar då de konfronterats med den verklighet de möter i sitt arbete med ungdomar. I den frågan har de blivit hårdare. Det som bland annat Christie mfl. (1996) nämner som en anledning till att poliser i högre grad än andra grupper i samhället skulle vara konservativa är att de blir socialt isolerade inom sin egen grupp på grund av oregelbundna arbetstider samt arbetets plikter som gör att fritiden blir begränsad. En del av mina informanter anser till exempel i fråga om ungdomar att de har ett behov av att möta andra ungdomar än de som de möter i arbetet eftersom de inte vill bli allt för påverkad av ungdomsbrottslingarnas attityd och börja anse att alla ungdomar betar sig så. Christie mfl (1996) menar att det i Australien finns en homogeniseringsprocess i polisutbildningen, inom polisutbildningen vill man vill alltså få poliserna att bli mer konforma och inte sticka ut med exempelvis allt för liberala åsikter. De nämner även att de som har mer liberala åsikter och inte vill avvika från dessa har en tendens att hoppa av utbildningen efter första året. De anger vidare att det finns en typ av "police mind-set" som man inom polisskolan strävar efter att lära ut till sina studenter.

Diskussion

Den här uppsatsen har fokuserat på tre aspekter kring mina informanter (som är poliser vilka arbetar eller har arbetat med ungdomar) syn på sin yrkesrollen som polis, syn på ungdomar och polisens syn på straff. Dessa tre aspekter har beskrivits utifrån mina intervjuer med fem poliser. Deras berättelser har jag sedan diskuterat i samråd med forskning inom ämnet i min analys. Jag har med hjälp av intervjuerna och den tillgängliga forskning försökt att få reda om den gängse bilden av poliser som en yrkesgrupp med en hård och icke-förlåtande syn på brott samt en sträng syn på lämpliga straff. De slutsatser jag kan dra utifrån min urvalsgrupp är att de har en väldigt nyanserad syn på straff som inriktar sig mer på att behandling och samtal skulle vara lösning snarare än olika tvångsåtgärder med syfte att avskräcka. Det jag även kan utröna ur min analys är att mina informanter är mycket benägna att se bakgrundsfaktorer till brottslighet och därmed ha förståelse för gärningen dock utan att acceptera den. Av litteraturen på området kan jag dra slutsatsen att övrig forskning inte är helt enig om polisens (det vill säga polisens i allmänhet) syn på straff men detta kan även tolkas som att det även här finns individuella variationer. Detta kan även vara fråga om att det finns skillnad mellan poliser som arbetar preventivt och poliser som arbetar med direkt lagförande verksamhet, vilket jag nämnt tidigare i uppsatsen. Slutligen kan jag konstatera att det fanns en del skillnader även i mitt relativt begränsade urval och att man därför aldrig bör betrakta polisen som en homogen grupp.

Referenslista

- Andershed, Henrik & Andershed, Anna-Karin (2005). *Normbrytande beteende i barndomen: vad säger forskningen?*. 1. uppl. Stockholm: Gothia.
- Andreassen, Tore (2003). *Institutionsbehandling av ungdomar: vad säger forskningen?*. Stockholm: Gothia
- Burcar, Veronika & Rypi, Anna (2012). *Medlingens moral, emotioner och mångfald*. 1. uppl. Malmö: Bokbox
- Chaib, Mohamed (1991). *Serge Moscovici och teorin om sociala representationer*. Jönköping: Högskolan
- Christie, Petrie & Timmins 1996. The effect of police education training and socialization on conservative attitudes. *The Australian and New Zealand Journal of criminology*, 29, 299-314.
- Claezon, Ingrid (2004). *Tvångsomhändertaganden: ur ungdomars, anhörigas och socialsekreterares perspektiv*. Stockholm: Mareld
- Crang, Mike & Cook, Ian (2007). *Doing ethnographies [Elektronisk resurs]*. Los Angeles: SAGE.
- Fielding, FÖRNAMN? & FÖRNAMN?Fielding 1991. Police attitudes to crime and punishment. *British journal of criminology*, 31(1), 39-53.
- Furnham, FÖRNAMN? & FÖRNAMN? Alison 1994. Theories of crime, attitudes to punishment and juror bias amongst police, offenders and the general public. *Person. Individ. Diff.* 17(1), 35-48.
- Görtz, Daniel (2012) *Fyra kompetenser i urban brottsbekämpning*, Sociologiska institutionen. Lund
- Holgersson, Stefan (2005). *Yrke: polis: motivation, yrkeskunskap och andra förutsättningar för polisarbete*. Omarb. utg. Stockholm: GML reklam
- Leijonhufvud, Madeleine & Wennberg, Suzanne (2009). *Straffansvar*. 8., [omarb.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Ryen, Anne (2004). *Kvalitativ intervju: från vetenskapsteori till fältstudier*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi
- Sahlin, Ingrid (2000). *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen*. Lund: Arkiv
- Wästerfors, David & Sjöberg, Katarina (red.) (2008). *Uppdrag: Forskning: konsten att genomföra kvalitativa studier*. Malmö: Liber

Christie, Petrie & Timmins 1996. The effect of police education training and socialization on conservative attitudes. *The Australian and New Zealand Journal of criminology*, 29, 299-314.

Fielding & Fielding 1991. Police attitudes to crime and punishment. *British journal of criminology*, 31(1), 39-53.

Furnham & Alison 1994. Theories of crime, attitudes to punishment and juror bias amongst police, offenders and the general public. *Person. Individ. Diff.* 17(1), 35-48.

Appendix

Frågeguide

Hur ser du på din roll som polis?

Vad är bar respektive mindre bra med ditt yrke?

Hur är det att arbeta med ungdomar?

Känner du till medling? Vad anser du om medling?

Hur upplever du att ungdomars attityd är? Har den förändrats?

Arbetar du preventivt? Tycker du att det känns meningsfullt?

Vad anser du om rättssystemet i allmänhet och dess påföljder i synnerhet?